

Spis treści

WSTĘP – Barbara Bruziewicz-Mikłaszewska, Krystyna Pawlas	1
--	---

Część I.) Medycyna środowiskowa – zagadnienia ogólne

(1) EPIDEMIOLOGIA – Krystyna Pawlas, Iwona Markiewicz-Górka, Paweł Gać	7
1.1. Wprowadzenie	7
1.2. Podział epidemiologii	8
1.3. Założenia i prawa epidemiologii	9
1.4. Główne miary epidemiologiczne	10
1.5. Typy badań epidemiologicznych	12
Badania obserwacyjne	12
Badania eksperymentalne/interwencyjne	15
(2) BIOSTATYSTYKA – Krystyna Pawlas, Natalia Pawlas	19
2.1. Wprowadzenie	19
2.2. Dobór próby	20
2.3. Zmienne losowe	21
2.4. Statystyka opisowa	22
Przedział ufności	22
Rozkład zmiennej	22
2.5. Statystyka analityczna (matematyczna)	23
Poziom istotności	24
Moc testu	25
2.6. Typy błędów	25
2.7. Kiedy jaki test?	26
2.8. Związek przyczynowo-skutkowy	27
Przyczyna a czynnik ryzyka	27
(3) DETERMINANTY ZDROWIA I CZYNNIKI RYZYKA	
– Krystyna Pawlas	31
3.1. Pojęcie zdrowia i choroby	31
3.2. Determinanty zdrowia	32

(4) CZYNNIKI DEMOGRAFICZNE A STAN ZDROWIA POPULACJI	
– Iwona Markiewicz-Górka, Krystyna Pawlas	35
4.1. Wprowadzenie	35
4.2. Czynniki demograficzne wpływające na stan zdrowia populacji	35
4.3. Polityka demograficzna	36
4.4. Źródła informacji	36
4.5. Cechy struktury ludności istotne w medycynie	37
Liczebność populacji	37
Wiek populacji	37
Płeć w populacji	38
Stan cywilny w populacji	38
Migracje	40
Urodzenia w populacji	40
4.6. Wpływ urbanizacji na populację	41
(5) CZYNNIKI ŚRODOWISKA PRACY I ŻYCIA – Natalia Pawlas,	
Paweł Gać	43
5.1. Wprowadzenie	43
5.2. Czynniki szkodliwe i uciążliwe	44
5.3. Czynniki chemiczne	44
5.4. Pyły	46
5.5. Czynniki fizyczne	47
Hałas	48
Wibracja	48
Pole elektromagnetyczne	49
Czynniki termiczne	50
5.6. Najwyższe dopuszczalne stężenia/natężenia	51
5.7. Czynniki biologiczne	51
5.8. Czynniki rakotwórcze i mutagenne	53
5.9. Czynniki psychofizyczne	54
Obciążenie fizyczne	55
Obciążenie psychoneurwowe	56
5.10. Jakie zagrożenia występują w stomatologii?	56
5.11. Ocena parametrów środowiska	57
5.12. Ocena narażenia zawodowego	57
(6) CHOROBY ZWIĄZANE ZE ŚRODOWISKIEM POMIESZCZEŃ	
– Paweł Gać, Krystyna Pawlas	61
6.1. Wprowadzenie	61
6.2. Definicje	61

6.3.	Czynniki etiologiczne	62
6.4.	Przykłady chorób związanych ze środowiskiem pomieszczeń	64
	Zespół chorego budynku	64
	Gorączka nawilżaczowa	66
	Legionelloza	67
	Gorączka z Pontiac	68
(7)	PODSTAWY EPIDEMIOLOGII CHOROÓB NOWOTWOROWYCH	
	– Karolina Czerwińska, Paweł Gać	71
7.1.	Wprowadzenie	71
7.2.	Terminologia onkologiczna	71
7.3.	Epidemiologia nowotworów – wiadomości wstępne	73
7.4.	Epidemiologia nowotworów na świecie	75
7.5.	Epidemiologia nowotworów w Polsce	77
7.6.	Czynniki rakotwórcze	80
	Wiadomości wstępne i klasyfikacja	80
	Czynniki rakotwórcze w miejscu pracy	84
	Rakotwórczy potencjał niezdrowego stylu życia	85
7.7.	Profilaktyka chorób nowotworowych	88
	Narodowy Program Zwalczania Nowotworów	88
	Programy profilaktyczne dostępne w Polsce	90
	Szybka terapia onkologiczna	92
(8)	PROBLEMY ZDROWOTNE W WYBRANYCH KRAJACH ŚWIATA. PROBLEMY ZDROWOTNE MIESZKAŃCÓW POSZCZEGÓLNYCH REGIONÓW POLSKI – Agata Kawalec, Anna Kawalec, Krystyna Pawlas	95
8.1.	Wprowadzenie	95
8.2.	Problemy zdrowotne świata	96
8.3.	Problemy zdrowotne mieszkańców Polski	101
8.4.	Podsumowanie	113

Część II.) Środowisko pracy stomatologa

(9)	WPROWADZENIE DO MEDYCZYNY PRACY – SPECYFIKA ŚRODOWISKA PRACY STOMATOLOGA – Paweł Gać, Rafał Poręba, Krystyna Pawlas	117
9.1.	Definicje	117
9.2.	Organizacja systemu medycyny pracy w Polsce	118

9.3. Działania zapobiegające niekorzystnym następstwom zdrowotnym pracy	122
9.4. Niekorzystne następstwa zdrowotne pracy	123
9.5. Zagrożenia zdrowotne na stanowisku pracy stomatologa	124
 (10) CHOROBY ZAWODOWE LEKARZA DENTYSTY I CHOROBY ZWIĄZANE Z WARUNKAMI WYKONYWANIA PRACY	
– Natalia Pawlas, Tomasz Matys, Paweł Gać	129
10.1. Definicja choroby zawodowej	129
10.2. Podstawy prawne	131
10.3. Choroby zawodowe w Polsce	131
10.4. Choroby zawodowe i choroby związane w wykonywaniem pracy w stomatologii	132
Choroby układu ruchu	132
Choroby układu nerwowego	134
Choroby alergiczne i wynikające z podrażnienia	135
Choroby zakaźne	137
10.5. Postępowanie przy podejrzeniu choroby zawodowej	138
 (11) EPIDEMIOLOGIA CHORÓB ZAKAŻNYCH – ZAGADNIENIA WPROWADZAJĄCE – Paweł Gać, Krystyna Pawlas	
11.1. Definicje	141
11.2. Paradygmat epidemiologii chorób zakaźnych	142
11.3. Łańcuch epidemiczny	142
11.4. Klasyfikacje chorób zakaźnych	146
Klasyfikacja według kryterium dynamiki liczby przypadków	146
Klasyfikacja według kryterium etiologicznego	148
Klasyfikacja według kryterium zasięgu terytorialnego występowania	148
Klasyfikacja według kryterium zdolności epidemicznej w perspektywie rozwoju cywilizacji	149
11.5. Działania przeciwepidemiczne	150
11.6. Dochodzenie epidemiczne	154
11.7. Epidemiologia chorób zakaźnych – perspektywa ogólnoswiatowa	154
11.8. Epidemiologia chorób zakaźnych – perspektywa polska	156

(12) ZAKAŻENIA WIRUSOWE PRZENOSZONE DROGĄ KRWI – POTENCJALNE ZAGROŻENIE BIOLOGICZNE W ZAWODZIE STOMATOLOGA – Paweł Gać, Krystyna Pawlas, Rafał Poręba	161
12.1. Wprowadzenie – aspekty prawne	161
12.2. Klasyfikacja szkodliwych czynników biologicznych	162
12.3. Zawodowe narażenie na działanie czynników biologicznych	163
12.4. Metodyka oceny ryzyka zakażeń wirusowych przenoszonych drogą krwi	164
12.5. Elementarne etapy postępowania poekspozycyjnego	165
12.6. Swoiste postępowanie poekspozycyjne	166
HBV – wirus zapalenia wątroby typu B	166
HCV – wirus zapalenia wątroby typu C	168
HIV – ludzki wirus niedoboru odporności	169
12.7. Ryzyko zawodowych zakażeń wirusowych przenoszonych drogą krwi	170
 (13) ZAKAŻENIA W GABINECIE STOMATOLOGICZNYM – GABINET STOMATOLOGICZNY JAKO POTENCJALNE OGNIWO ŁAŃCUCHA EPIDEMIOLOGICZNEGO – Joanna Nowicka, Magdalena Pajączkowska	 173
13.1. Wprowadzenie	173
13.2. Źródła zakażeń w gabinecie stomatologicznym	174
13.3. Drogi przenoszenia zakażeń	176
13.4. Drobnoustroje stanowiące zagrożenie w gabinecie stomatologicznym	179
13.5. Zakażenia krzyżowe w gabinecie – błędy lekarskie i personelu medycznego	183
 (14) PROMIENIOWANIE RENTGENOWSKIE – POTENCJALNE ZAGROŻENIE FIZYCZNE W ZAWODZIE STOMATOLOGA – Paweł Gać, Krystyna Pawlas	 189
14.1. Wprowadzenie	189
14.2. Natura promieniowania rentgenowskiego	189
14.3. Powstawanie promieniowania rentgenowskiego	190
14.4. Mechanizmy szkodliwości promieniowania rentgenowskiego	190
14.5. Deterministyczne i stochastyczne następstwa promieniowania	191
14.6. Dawki promieniowania	192
14.7. Ochrona radiologiczna	194

14.8. Zastosowanie metod radiologicznych w stomatologii	195
14.9. Dawki promieniowania w badaniach radiologii stomatologicznej	196
(15) RTĘĆ, KADM I OŁÓW – POTENCJALNE ZAGROŻENIE CHEMICZNE W ZAWODZIE STOMATOLOGA	
– Helena Martynowicz, Paweł Gać, Rafał Poręba	201
15.1. Wprowadzenie	201
15.2. Rtęć	201
15.3. Ołów i kadm	205
15.4. Podsumowanie	206

Część III.) Epidemiologia chorób jamy ustnej

(16) KRYTERIA EPIDEMIOLOGICZNEJ OCENY STANU ZDROWIA JAMY USTNEJ – Tomasz Konopka	213
16.1. Wprowadzenie	213
16.2. Metodologia oceny występowania próchnicy	214
16.3. Metodologia oceny występowania chorób przyzębia	217
16.4. Ocena liczby zachowanych zębów	220
16.5. Nowotworowe wykładniki epidemiologiczne	221
16.6. Czynniki ryzyka	222
(17) EPIDEMIOLOGIA NAJWAŻNIEJSZYCH PATOLOGII JAMY USTNEJ – Tomasz Konopka	227
17.1. Wprowadzenie	227
17.2. Epidemiologia i czynniki ryzyka próchnicy zębów	227
Próchnica zębów mlecznych (u dzieci w wieku 5 lat)	227
Próchnica zębów u 12-latków	229
Próchnica zębów u osób dorosłych w wieku od 35 do 44 lat	230
Próchnica korony i korzenia u osób w wieku powyżej 65 lat	231
Czynniki ryzyka próchnicy	232
17.3. Epidemiologia i czynniki ryzyka zapalenia przyzębia	233
Zapalenie przyzębia u osób w wieku od 35 do 44 lat	233
Zapalenie przyzębia u osób w wieku od 65 do 74 lat	235
Czynniki ryzyka zapalenia przyzębia	236
17.4. Epidemiologia i czynniki ryzyka utraty zębów	238

Liczba zachowanych zębów u osób dorosłych w wieku od 35 do 44 lat	238
Liczba zachowanych zębów u osób w wieku od 65 do 74 lat	239
Liczba zachowanych zębów u osób w wieku 75 lat i powyżej	242
Czynniki ryzyka utraty zębów	242
17.5. Epidemiologia i czynniki ryzyka raka jamy ustnej	243
Standaryzowany względem wieku współczynnik zapadalności	243
Przeżycie 5-letnie	245
Standaryzowany względem wieku współczynnik umieralności	245
Czynniki ryzyka	247
 (18) ANALIZA CZĘSTOŚCI WYSTĘPOWANIA WAD ZGRYZU W POPULACJI POLSKI – Magdalena Dubowik, Aleksandra Adamek, Michał Sarul, Joanna Antoszevska-Smith, Beata Kawala	253
18.1. Wprowadzenie	253
18.2. Epidemiologia wad zgryzu	254
18.3. Ocena potrzeby leczenia ortodontycznego	261
Wskaźnik potrzeb leczenia ortodontycznego (IOTN)	261
Stomatologiczny wskaźnik estetyczny (DAI)	264
 (19) WADY ROZSZCZEPOWE JAMY USTNEJ I TWARZY – WYBRANE ASPEKTY EPIDEMIOLOGICZNE, KLINICZNE I CHIRURGICZNE – Agata Kawalec, Kamil Nelke	269
19.1. Wprowadzenie	269
19.2. Podstawowe pojęcia	270
19.3. Epidemiologia	271
19.4. Czynniki ryzyka	272
19.5. Patogeneza	274
19.6. Podział i klasyfikacje rozszczepów	274
19.7. Badanie i diagnostyka	275
19.8. Zaburzenia anatomiczne i czynnościowe	277
19.9. Rozszczepy jamy ustnej	278
19.10. Rozszczepy twarzy	280
19.11. Leczenie wad rozszczepowych – wybrane aspekty	280
19.12. Podsumowanie	281

(20)	EPIDEMIOLOGIA, CZYNNIKI RYZYKA ORAZ ELEMENTY PROFILAKTYKI NOWOTWORÓW JAMY USTNEJ	
	– Agata Kawalec	285
	20.1. Wprowadzenie	285
	20.2. Nowotwory jamy ustnej	286
	20.3. Epidemiologia nowotworów jamy ustnej	286
	20.4. Czynniki ryzyka	290
	20.5. Badanie i diagnostyka	295
	20.6. Profilaktyka nowotworów jamy ustnej	297
	20.7. Podsumowanie	299
(21)	EPIDEMIOLOGIA CHOROÓB UKŁADU SERCOWO-NACZYNIOWEGO. PRÓCHNICA I CHOROBY PRZYŻĘBIA JAKO POTENCJALNE CZYNNIKI RYZYKA CHOROÓB UKŁADU KRAŻENIA – Małgorzata Poręba, Paweł Gać	301
	21.1. Wprowadzenie	301
	21.2. Choroby układu krążenia w Polsce i Europie	301
	21.3. Choroby układu krążenia na świecie	303
	21.4. Czynniki ryzyka sercowo-naczyniowego	305
	Dyslipidemia	307
	Nadciśnienie tętnicze	308
	Nadwaga i otyłość	310
	Palenie tytoniu	311
	Cukrzyca	312
	Aktywność fizyczna	313
	Nieprawidłowa dieta	314
	Spożycie alkoholu	316
	Czynniki psychospołeczne i socjoekonomiczne	317
	21.5. Próchnica i choroby przyzębia jako czynniki ryzyka sercowo-naczyniowego	317
(22)	JAMA USTNA A JAKOŚĆ ŻYCIA I OGÓLNY STAN ZDROWIA	
	– Iwona Markiewicz-Górka	323
	22.1. Wpływ stanu zdrowia jamy ustnej na jakość życia	323
	22.2. Zdrowie jamy ustnej a choroby układowe	326
	Miażdżyca naczyń i choroby układu krążenia	327
	Choroby płuc	329
	Choroby żołądka	330
	Rak trzustki	331
	Cukrzyca	332

Cięża	334
Osteoporoza i choroby nerek	335
22.3. Podsumowanie	336
 (23) ALKOHOL, TYTOŃ I INNE UŻYWKI A STAN ZDROWIA	
JAMY USTNEJ – Agata Kawalec	339
23.1. Wprowadzenie	339
23.2. Podstawowe pojęcia	340
23.3. Alkohol a stan zdrowia jamy ustnej	341
23.4. Tytoń a stan zdrowia jamy ustnej	344
23.5. Inne używki a stan zdrowia jamy ustnej	347
23.6. Podsumowanie	349
 (24) FLUOR JAKO PRZYKŁAD ŚRODOWISKOWEGO UWARUNKOWANIA ZDROWIA JAMY USTNEJ	
– Iwona Markiewicz-Górka, Lidia Januszewska	353
24.1. Wprowadzenie	353
24.2. Korzystne działanie fluoru	354
24.3. Szkodliwe działanie fluoru	355
 (25) ŚRODOWISKO I STYL ŻYCIA A STAN ZDROWIA	
JAMY USTNEJ – Iwona Markiewicz-Górka	361
25.1. Zasady prawidłowego żywienia oraz zapotrzebowanie na energię i składniki odżywcze	361
Zapotrzebowanie na energię i znaczenie składników odżywczych w diecie.....	363
25.2. Żywienie w profilaktyce chorób jamy ustnej	377
Dieta matki a stan zdrowia jamy ustnej dziecka	378
Próchnica	380
Erozja zębów	386
 Część IV.	
 Profilaktyka i promocja zdrowia w stomatologii, organizacja opieki stomatologicznej	
 (26) ASEPTYKA I ANTYSEPTYKA W GABINECIE STOMATOLOGICZNYM – Agata Kawalec	
26.1. Wprowadzenie	397
26.2. Podstawowe pojęcia	397
26.3. Rola aseptyki i antyseptyki w gabinecie stomatologicznym	400
26.4. Podsumowanie	414

(27) ORGANIZACJA OPIEKI STOMATOLOGICZNEJ W POLSCE NA PRZYKŁADZIE LECZENIA ORTODONTYCZNEGO – Michał Sarul, Aleksandra Adamek, Magdalena Dubowik, Joanna Antoszevska-Smith, Beata Kawala	415
27.1. Dostępność i finansowanie opieki stomatologicznej ze środków publicznych	415
27.2. Efektywność leczenia ortodontycznego	417
27.3. Ekonomia leczenia ortodontycznego	418
27.4. Możliwości poprawy efektywności i ekonomii leczenia ortodontycznego finansowanego ze środków publicznych	422
27.5. Obecna dostępność do opieki ortodontycznej finansowanej ze środków publicznych	424
27.6. Wnioski	431
(28) PROMOCJA ZDROWIA REALIZOWANA PRZEZ ZESPÓŁ STOMATOLOGICZNY – Katarzyna Herman, Maciej Dobrzyński	435
(29) PROGRAMOWANE DZIAŁANIA NA RZECZ OCHRONY ZDROWIA JAMY USTNEJ REALIZOWANE W WYMIARZE REGIONALNYM, PONADREGIONALNYM I MIĘDZYNARODOWYM – Amadeusz Kuźniarski, Sadri Rayad, Maciej Dobrzyński	443
29.1. Wprowadzenie	443
29.2. Działania międzynarodowe	443
29.3. Działania krajowe	444
29.4. Działania regionalne	445
29.5. Organizacja pracy w stomatologii – kompetencje i zadania	447
Kompetencje i zadania lekarza dentysty	447
Kompetencje i zadania asystentki stomatologicznej	448
Kompetencje i zadania higienistki/licencjonowanej higienistki stomatologicznej/magister higieny stomatologicznej	449
Kompetencje i zadania technika dentystycznego/licencjonowanego technika dentystycznego/magistra technik dentystycznych	451
(30) MIEJSCE STOMATOLOGII W SYSTEMIE OCHRONY ZDROWIA – Amadeusz Kuźniarski, Sadri Rayad	455
30.1. Wprowadzenie	455
30.2. Modele opieki zdrowotnej w ujęciu WHO	455
30.3. Narodowy Fundusz Zdrowia i jego rola	457
30.4. Narodowy Program Zdrowia	459

30.5. Opieka stomatologiczna w Polsce	459
Formy lekarskiej praktyki stomatologicznej	459
Droga lekarza dentysty	460

Część V.) Epilog

(31) CZY BADANIA NAUKOWE MOGĄ ZMIENIĆ OBLICZE STOMATOLOGII SPOŁECZNEJ – Julia K. Bar, Michał Jeleń	465
SKOROWIDZ	477